

การพัฒนากฎหมายในการควบคุมการพนันผ่านช่องทางออนไลน์ในประเทศไทย The development of laws to control online gambling in Thailand

คณาธิป ทองรวีวงศ์¹ ปราชญา อ่อนนาค² กุสุมา สุนประชา³

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) ศึกษาหลักการและข้อจำกัดของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพนันออนไลน์ในประเทศไทย 2) ศึกษาแนวทางของกฎหมายต่างประเทศในการควบคุมหรือกำกับการพนันออนไลน์ 3) วิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายเกี่ยวกับพนันออนไลน์ของต่างประเทศกับกฎหมายไทยเพื่อเป็นกรอบแนวทางพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการพนันออนไลน์ของไทย ผลการศึกษามีดังนี้ 1) กฎหมายเกี่ยวกับการพนันออนไลน์ของต่างประเทศ แบ่งได้สองแนวทางคือ การกำหนดกฎหมายเฉพาะสำหรับการพนันออนไลน์ และการนำกฎหมายการพนันทั่วไปมาปรับใช้กับการพนันออนไลน์ สำหรับไทยจัดอยู่ในแนวทางที่สอง โดยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องแบ่งเป็นสองกลุ่มคือ กฎหมายเกี่ยวกับการพนัน คือ พระราชบัญญัติการพนัน และ กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับการพนันออนไลน์บางกิจกรรมหรือบางกรณี เช่น กฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองเด็ก อย่างไรก็ตาม กฎหมายทั้งสองกลุ่มไม่ได้วางหลักเกณฑ์เฉพาะสำหรับการควบคุมการพนันออนไลน์ 2) แนวทางการควบคุมหรือกำกับการพนัน แบ่งได้ สามระบบคือ ระบบผูกขาด ระบบใบอนุญาต ระบบห้ามการพนันโดยมีข้อยกเว้น สำหรับกฎหมายไทยมีลักษณะผสมระหว่างระบบผูกขาดและใบอนุญาต 3) กฎหมายไทยไม่ได้จัดตั้งหน่วยงานของรัฐในลักษณะองค์กรอิสระในการควบคุมการพนันหรือการพนันออนไลน์โดยเฉพาะดังเช่นกฎหมายต่างประเทศ 4) กฎหมายไทยไม่มีมาตรการเฉพาะเกี่ยวกับการควบคุมโฆษณาพนันออนไลน์และการคุ้มครองเด็กและเยาวชนจากการโฆษณาพนันออนไลน์ดังเช่นกฎหมายต่างประเทศ ผลการศึกษานำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพัฒนากฎหมายไทยโดยอาศัยตัวแบบแนวทางของต่างประเทศ

คำสำคัญ: การพนันออนไลน์ , พระราชบัญญัติการพนัน , การโฆษณาการพนันออนไลน์ , การคุ้มครองเด็ก.....,

Abstract

The objectives of this research are as follows: 1) To study the principles and restrictions of laws relating to online gambling in Thailand 2) To study foreign laws regulating online gambling 3) To conduct comparative analysis of Thai laws and foreign laws in order to make proposals for developing Thai online gambling laws. The results of the study are as follows; 1) According to foreign laws, law relating to online gambling can be divided into 2 establishing specific laws for online gambling and applying general gambling laws to online gambling. Comparing to Thailand, there are two groups of law; Gambling Act which is specific law and other related laws such as Computer Crimes Act , Child Protection Act, however, neither group sets specific principles for regulating online gambling. 2) According to foreign laws, regulating online gambling can be divided into 3 systems: a

¹ รองศาสตราจารย์ คณະนิตศาสตร และ ผู้อำนวยการสถาบันกฎหมายสื่อดิจิทัล มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต อีเมลล์ kanathip.tho@kbu.ac.th

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณະนิตศาสตร มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต อีเมลล์ prachya.onn@kbu.ac.th

³ อาจารย์ประจำ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม อีเมลล์ soonpracha@gmail.com

monopoly, a license system, a gambling prohibition with exceptions. Thai laws can be categorized as a mixture of monopoly and licensing. 3) Contrary to certain countries' law, Thai law does not establish independent and specialized organization to regulate gambling or online gambling. 4) Thai laws provide no specific measures for regulating online gambling advertising and the protection of children and youth from online gambling, The results of the study lead to recommendations for the development of Thai law by using a foreign laws as a model

Keywords: Online gambling, Gambling Act, Advertising of online gambling, child protection

ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย

การพนันผ่านช่องทางออนไลน์ต่างจากบ่อนการพนันในทางกายภาพหลายแง่มุมโดยเฉพาะความง่ายต่อการเข้าถึงของผู้ร่วมเล่นพนันซึ่งสามารถเข้าร่วมเล่นโดยไม่จำกัดขอบเขตด้านพื้นที่ ในแง่หนึ่งการพนันออนไลน์ส่งผลกระทบเชิงบวกทางเศรษฐกิจต่อผู้ประกอบการ การจ้างงานเกี่ยวกับการดูแลระบบ หรือรายได้ของประเทศ ดังจะเห็นได้จากการที่บางประเทศเปิดให้มีการขออนุญาตให้บริการพนันออนไลน์ได้ แต่ในอีกแง่หนึ่งการพนันออนไลน์ส่งผลกระทบเชิงลบหลายมิติ เช่น ผลกระทบต่อจิตใจ ผลกระทบต่อร่างกาย และผลกระทบทางสังคมและเศรษฐกิจ (แก้วตาสัตยาประเสริฐ , 2554:4-11) สำหรับผลกระทบทางกายภาพ (physical/health consequence) หรือสุขภาพร่างกายของบุคคลนั้น อาจเกิดจากพฤติกรรมติดพนันออนไลน์ ซึ่งเป็นผลกระทบในลักษณะเดียวกับพฤติกรรมติดการใช้งานอินเทอร์เน็ต (Internet addiction) (Widyanto, L., Griffiths ,2007:14-16.) แม้ว่าการเล่นพนันออนไลน์จะจัดเป็นหนึ่งในกิจกรรมออนไลน์ที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มเปราะบางเช่นเด็ก (ศรีดา ตันทะอธิพานิช และคณาธิป ทองรวีวงศ์. (2560: 11-13) แต่ผลกระทบดังกล่าวก็สามารถเกิดขึ้นกับบุคคลกลุ่มอื่นในสังคมด้วยเช่นกัน

ด้วยเหตุที่การเล่นพนันออนไลน์อาจส่งผลกระทบต่อหลายด้านและจัดเป็นกิจกรรมอันเป็นความเสี่ยงหรือภัยคุกคามออนไลน์ประการหนึ่ง หลายประเทศจึงกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อควบคุมหรือกำกับการพนันออนไลน์ แต่รายละเอียดและแนวทางการควบคุมกำกับแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ (เซษฐ รัชดาพรธนาธิกุล , 2557) สำหรับกฎหมายไทย แม้ว่ากฎหมายเกี่ยวกับการพนันโดยเฉพาะคือ พระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 แต่ก็มีปัญหาหลายประการในการปรับใช้กับการพนันออนไลน์ (นรเทพ บุญเก็บ , 2548) โดยปัญหาทั่วไปของการปรับใช้พระราชบัญญัตินี้ เช่น นิยามของกฎหมาย (ณัฐกร ศิริพงษ์แก้ว , 2557) ข้อจำกัดที่สำคัญของพระราชบัญญัติการพนันก็คือ การกำหนดองค์ประกอบมุ่งเน้นควบคุมสถานที่เล่นการพนันในเชิงกายภาพ เช่น บ่อนการพนัน (รัตพงษ์ สอนสุภาพ, 2555) เนื่องจากเป็นกฎหมายเดิมที่ร่างมาก่อนการแพร่ขยายของอินเทอร์เน็ต แต่สำหรับการพนันออนไลน์ การควบคุมสถานที่ทางกายภาพอาจไม่ใช่ประเด็นที่สำคัญเนื่องจากสามารถจัดการเล่นที่ใดก็ได้ นอกจากนี้พระราชบัญญัติการพนันยังมีข้อจำกัดเนื่องจากควบคุมการพนันตามบัญชีที่ระบุในรายการหรือบัญชีที่กำหนดเท่านั้น ทำให้เกิดปัญหาการปรับใช้กับการพนันรูปแบบอื่นที่พัฒนาหรือเกิดขึ้นใหม่โดยไม่อยู่ในบัญชีที่กฎหมายระบุ (วิษณุ วงศ์สินศิริกุล , 2554; องอาจ ชัยเพชรโยธิน ,2541) นอกจากนี้ การพนันออนไลน์ยังมีพฤติกรรมเฉพาะบางประการที่ส่งผลกระทบต่อหลายด้าน เช่น การโฆษณาหรือชักชวนเล่นพนันผ่านช่องทางออนไลน์ ที่อาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยทางสารสนเทศ เช่น เว็บไซต์พนันที่มีมัลแวร์ หรือผลในแง่กฎหมายอื่นเช่น การนำเนื้อหาละเมิดลิขสิทธิ์หรือเนื้อหาลามกอนาจารมาชักชวนให้เล่นในเว็บพนันออนไลน์ หรือการชักชวนในลักษณะกระตุ้นหรือยั่วยุให้เล่นพนัน พฤติกรรมเฉพาะเหล่านี้ไม่ได้กำหนดไว้อย่างครอบคลุมในพระราชบัญญัติการพนัน โดยมีการนำกฎหมายอื่นมาปรับใช้เป็นกรณีไปซึ่งในบางกรณีไม่สามารถครอบคลุมพฤติกรรมเหล่านั้นได้ งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ศึกษาหลักการและปัญหาของกฎหมายเกี่ยวกับการพนันในประเทศไทย และศึกษาแนวทางของกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับการควบคุมกำกับการเล่นพนันออนไลน์เพื่อนำมาจัดทำเป็นข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการพนันของไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายในการกำกับหรือควบคุมการพนันออนไลน์คือการคุ้มครองบุคคลบางประเภทที่เป็นกลุ่มเสี่ยงจากผลกระทบทางลบของการพนันออนไลน์ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ซึ่งพบว่าในต่างประเทศมีนักวิชาการเสนอกรอบแนวคิดเกี่ยวกับภัยคุกคามทางสื่อออนไลน์ ซึ่งในภาพรวมจำแนกได้ 3 ประเภท (Three C's) (Childnet International, 2007:7-9) ได้แก่

(1) ภัยคุกคามด้านเนื้อหา (Content) กล่าวคือเนื้อหาไม่เหมาะสมต่างๆ เช่น เนื้อหาลามก

(2) ภัยคุกคามที่เกิดจากการติดต่อ (Contact) กล่าวคือ การติดต่อสื่อสารในลักษณะที่เป็นความเสี่ยงหรืออันตรายในด้านต่างๆ เช่น การสื่อสารเพื่อวัตถุประสงค์ทางเพศ การกลั่นแกล้งรังแกออนไลน์ (Cyber bullying)

(3) ภัยคุกคามที่เกิดจากการโฆษณาและการตลาด (Commercialism)

นอกจากนี้ Livingstone, Sonia and Haddon, Leslie (2009:128-129) จำแนกภัยคุกคามออนไลน์ประเภทการใช้งาน (Conduct risk) เช่น การใช้งานสื่อออนไลน์ที่นำไปสู่ความเสี่ยงในแง่ต่างๆ

Byron Tanya (2008:16-17) นำกรอบแนวคิดเกี่ยวกับภัยคุกคามออนไลน์มาวิเคราะห์พฤติกรรมการเล่นเกมออนไลน์ โดยจำแนกภัยคุกคามหรือความเสี่ยงเป็น 2 กรณีคือ ภัยคุกคามหรือความเสี่ยงด้านเนื้อหา (Content) เช่น เกมที่มีเนื้อหารุนแรง เกมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเพศ และ ภัยคุกคามหรือความเสี่ยงด้านพฤติกรรม (Conduct) เช่น การติดเกมหรือการเล่นเกมมากเกินไป (Excessive use)

จากกรอบแนวคิดดังกล่าว การพนันออนไลน์ จัดเป็นกิจกรรมที่เป็นความเสี่ยงหรือเป็นภัยคุกคามได้หลายลักษณะ เช่น การโฆษณาชักชวนให้เล่นพนันออนไลน์จัดเป็นภัยคุกคามที่เกิดจากการโฆษณาและการตลาด นอกจากนี้การโฆษณาชักชวนให้เล่นพนันออนไลน์บางเว็บไซต์นำเนื้อหาลามกอนาจารมาประกอบการโฆษณาชักชวนด้วยจึงจัดอยู่ในกลุ่มภัยคุกคามด้านเนื้อหา ดังนั้นกฎหมายของหลายประเทศจึงมีรูปแบบในการกำกับหรือควบคุมการพนันออนไลน์ ซึ่งงานวิจัยนี้จะศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวทางต่างประเทศและกฎหมายไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

(1) เพื่อศึกษาหลักกฎหมายและข้อจำกัดของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพนันออนไลน์ประเทศไทย

(2) เพื่อศึกษาแนวทางของกฎหมายต่างประเทศในการควบคุมหรือกำกับการพนันออนไลน์

(3) วิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายเกี่ยวกับพนันออนไลน์ของต่างประเทศกับกฎหมายไทยเพื่อเป็นกรอบแนวทางพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการพนันออนไลน์ของไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยสาขานิติศาสตร์ฉบับนี้ใช้รูปแบบวิจัยเอกสาร(Documentary Research) ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากตัวบทกฎหมาย คำพิพากษา บทความวิชาการ เอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอผลการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive) รวมทั้งศึกษาเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาของกฎหมายไทยและต่างประเทศ (Comparative analysis) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการพนันออนไลน์ เพื่อนำมาเป็นกรอบในการทำข้อเสนอแนะสำหรับพัฒนากฎหมายไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

(1) ทราบถึงหลักและข้อจำกัดของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพนันออนไลน์ประเทศไทย

(2) ทราบถึงแนวทางของกฎหมายต่างประเทศในการควบคุมหรือกำกับการพนันออนไลน์

(3) ได้มาซึ่งข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการปรับปรุงพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการพนันออนไลน์ของไทย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษารวบรวมเป็น 4 ประเด็นดังนี้

1. ประเด็นรูปแบบการบัญญัติกฎหมายควบคุมหรือกำกับการพนันออนไลน์ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการพนันออนไลน์ของต่างประเทศมีหลายรูปแบบ บางประเทศกำหนดกฎหมายสำหรับการพนันออนไลน์ไว้โดยเฉพาะ บางประเทศมีกฎหมายการพนันทั่วไปที่นำมาปรับใช้กับการพนันออนไลน์ด้วยการศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศพบว่า ไทยไม่มีกฎหมายที่กำหนดหลักการเกี่ยวกับการพนันออนไลน์ โดยเฉพาะ รวมทั้งไม่มีการกำหนดนิยามของการพนันออนไลน์

2. ประเด็นแนวทางกฎหมายในการควบคุมหรือกำกับการพนันของต่างประเทศ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า กฎหมายควบคุมการพนันในภาพรวมของต่างประเทศมีความแตกต่างกันโดยแบ่งได้สามแนวทางคือระบบผูกขาดระบบควบคุมโดยใบอนุญาต และระบบห้ามการพนันเป็นการทั่วไปแต่มีข้อยกเว้น นอกจากนี้ กฎหมายของประเทศในแต่ละระบบมีความแตกต่างกันโดยแบ่งเป็นสองกลุ่มคือ มีการกำหนดหลักการเกี่ยวกับการพนันออนไลน์ไว้เป็นการเฉพาะ และ ไม่ได้กำหนดหลักการเกี่ยวกับการพนันออนไลน์เป็นการเฉพาะ

3. ประเด็นของหน่วยงานที่มีอำนาจตามกฎหมายในการควบคุมการพนัน ผลการศึกษาพบว่า กฎหมายแต่ละประเทศมีรูปแบบแตกต่างกันโดยจำแนกได้ 4 แนวทางคือ (1) หน่วยงานที่มีอำนาจควบคุมคือกระทรวงเกี่ยวกับภาษีและการเงิน (2) หน่วยงานที่มีอำนาจควบคุมคือ กระทรวงเกี่ยวกับความมั่นคงหรือความสงบเรียบร้อย

(3) การบูรณาการหน่วยงานที่มีอำนาจควบคุมหลายหน่วยงาน (4) การพนันอยู่ภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการที่มีลักษณะเป็นองค์กรอิสระ ผลการเปรียบเทียบชี้ให้เห็นว่ากฎหมายไทยอยู่ในแนวทางทางที่ 2

4. ประเด็นมาตรการควบคุมพฤติกรรมบางอย่างเกี่ยวกับการพนัน ผลการศึกษาพบว่า กฎหมายไทยที่มีผลบังคับในปัจจุบันไม่ได้วางหลักการเพื่อควบคุมพฤติกรรมกรรมการโฆษณาการพนันออนไลน์ไว้อย่างครอบคลุมดังเช่นกฎหมายต่างประเทศ

อภิปรายผล

1. ประเด็นรูปแบบการบัญญัติกฎหมายควบคุมหรือกำกับการพนันออนไลน์ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการพนันออนไลน์ของต่างประเทศจำแนกได้ 2 รูปแบบคือ รูปแบบที่หนึ่ง การตรากฎหมายสำหรับการพนันทั่วไปซึ่งใช้กับการพนันออนไลน์ด้วย รูปแบบที่สอง การตรากฎหมายเฉพาะสำหรับการพนันออนไลน์แยกออกมาจากกฎหมายการพนันทั่วไป โดยมีหลักการต่างๆ ที่สะท้อนถึงลักษณะเฉพาะของการพนันออนไลน์ เช่น ฝรั่งเศส (Law No 2010-476 of 12 May 2010) ออสเตรเลีย (Interactive Gambling Act 2001) โปรตุเกส (Decree law 66/2015) สิงคโปร์ (Remote Gambling Act 2014 (RGA) สำหรับสหรัฐอเมริกา กฎหมายเกี่ยวกับการพนันแตกต่างกันไปในแต่ละมลรัฐ โดยแบ่งเป็น 3 รูปแบบคือ รูปแบบที่หนึ่ง กฎหมายกำหนดห้ามการพนันออนไลน์ เช่น มลรัฐหลุยเซียน่า เนวาดา อิลลินอยส์ มลรัฐเซาธ์ดาโกต้า โดยอาจยกเว้นสำหรับการพนันออนไลน์บางรูปแบบ เช่น การทายผลแข่งขันกีฬา รูปแบบที่ 2 กฎหมายกำหนดห้ามการพนันออนไลน์ และ ควบคุมผู้ให้บริการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการพนันออนไลน์ รวมทั้งควบคุมธุรกรรมเนื่องกับการพนันออนไลน์ด้วย เช่น กฎหมายของมลรัฐออริกอน รูปแบบที่ 3 กฎหมายกำหนดควบคุมเฉพาะการพนันทางกายภาพ แต่ไม่กำหนดห้ามการพนันออนไลน์ไว้ชัดเจน

ผลการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายไทยพบว่า ไม่มีกฎหมายที่กำหนดหลักการเกี่ยวกับการพนันออนไลน์ โดยเฉพาะ รวมทั้งไม่มีการกำหนดนิยามของการพนันออนไลน์ แต่มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องจำแนกได้สองกลุ่มคือ กลุ่มที่หนึ่ง กฎหมายเกี่ยวกับการพนันโดยเฉพาะ คือพระราชบัญญัติการพนัน ซึ่งแม้ว่าเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการพนันโดยตรง แต่มีปัญหาคือกำหนดควบคุมการพนันโดยระบุชนิดหรือประเภท แต่ไม่ได้กำหนดควบคุมการพนันออนไลน์

หรือการพนันทางอิเล็กทรอนิกส์ไว้เป็นการเฉพาะ เมื่อมีประเด็นปัญหาการพนันออนไลน์จึงต้องเทียบเคียงว่าการพนันนั้นอยู่ในบัญชีใดหรือเทียบเคียงได้กับการพนันชนิดใดตามที่กฎหมายระบุไว้ นอกจากนี้ กฎหมายนี้ยังไม่มีการอื่นสำหรับการพนันออนไลน์ เช่น การปิดกั้นการเผยแพร่ข้อมูลการพนันทางอิเล็กทรอนิกส์ มาตรการเกี่ยวกับการชำระเงินออนไลน์ที่เชื่อมโยงกับการพนัน ไม่มีหลักการคุ้มครองเด็กและเยาวชนอย่างเป็นระบบ กลุ่มที่สอง กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ กฎหมายที่ไม่ได้ร่างขึ้นเพื่อใช้กับการพนันออนไลน์โดยเฉพาะ โดยเป็นการปรับใช้กฎหมายเรื่องอื่นที่มีความเกี่ยวข้องกับบางส่วนของระบบการพนันออนไลน์ ในแง่ที่พบว่ากฎหมายหลายฉบับกระจัดกระจายกันอยู่ แต่ก็มีข้อจำกัดเนื่องจากกฎหมายแต่ละฉบับไม่ได้ร่างขึ้นสำหรับการพนันออนไลน์โดยเฉพาะ ได้แก่ พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ มีวัตถุประสงค์หลักที่จะใช้กับการกระทำความผิดที่กระทบต่อระบบหรือความปลอดภัยของข้อมูล แม้ว่ากฎหมายไทยจะมีความผิดส่วนเนื้อหาที่กว้าง แต่ก็ไม่ได้กำหนดฐานความผิดเกี่ยวกับการพนันออนไลน์ไว้โดยเฉพาะ แต่มีกลไกบางประการที่เกิดจากการแก้ไขกฎหมายปี 2560 ซึ่งอาจนำมาปรับใช้กับการพนันออนไลน์ ได้แก่อำนาจเจ้าหน้าที่ในการร้องขอต่อศาลให้สั่งระงับการเผยแพร่เนื้อหาตามมาตรา 20 แต่สามารถนำมาปรับใช้ได้เฉพาะในส่วนของ การปิดกั้นเว็บไซต์พนันออนไลน์ โดยไม่สามารถนำมาใช้ลงโทษผู้จัดให้มีการเล่นพนันออนไลน์ได้ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มุ่งคุ้มครองเด็กในหลายด้าน โดยมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพนัน คือการห้ามบุคคลใด ใช้หรือยินยอมให้เด็กเล่นการพนันไม่ว่าชนิดใดหรือเข้าไปในสถานที่เล่นการพนัน สถานค้าประเวณี หรือสถานที่ที่ห้ามมิให้เด็กเข้า อย่างไรก็ตามหลักการดังกล่าวสะท้อนถึงการควบคุมการพนันทางกายภาพ เช่น องค์ประกอบของการ “เข้าไปในสถานที่” โดยไม่มีหลักการเฉพาะเกี่ยวกับการควบคุมพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ กฎหมายอื่น เช่น พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ไม่ได้กำหนดหลักการควบคุมการจัดให้เล่นพนันออนไลน์ แต่อาจนำมาปรับใช้ในส่วนการดำเนินการกับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการพนัน

2. ประเด็นแนวทางกฎหมายในการควบคุมหรือกำกับการพนัน ผลการศึกษากฎหมายต่างประเทศชี้ให้เห็นว่าแต่ละประเทศมีแนวทางต่างกันโดยจำแนกได้ 3 ระบบดังนี้

ระบบผูกขาด (Public monopoly) ภายใต้ระบบนี้ กฎหมายกำหนดความผิดสำหรับการเล่นพนันและการประกอบธุรกิจพนัน เว้นแต่การประกอบธุรกิจและการเล่นพนันกับผู้ให้บริการที่ได้รับอนุญาต ซึ่งกฎหมายจำกัดให้มีผู้ให้บริการเพียงรายเดียว ซึ่งอาจอยู่ในรูปของการดำเนินการโดยหน่วยงานหรือองค์กรของรัฐ (State-run) หรือการควบคุมโดยทางอ้อมจากรัฐ เช่น ผู้ให้บริการเป็นบริษัทเอกชนแต่ภาครัฐเป็นผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่ ประเทศที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ เช่น ฟินแลนด์ เยอรมัน เนเธอร์แลนด์ โปแลนด์ โปรตุเกส สวีเดน เขตปกครองพิเศษฮ่องกง อย่างไรก็ตาม กฎหมายในกลุ่มนี้มีความแตกต่างกันในประเด็นการควบคุมการพนันออนไลน์ เนื่องจากบางประเทศไม่ได้กำหนดหลักการควบคุมการพนันออนไลน์เป็นการเฉพาะ จึงต้องปรับใช้หลักกฎหมายเดียวกับการพนันทั่วไป เช่น ฟินแลนด์ เนเธอร์แลนด์ แต่บางประเทศกำหนดหลักการควบคุมการพนันออนไลน์โดยเฉพาะ เช่น สวีเดน โปรตุเกส โปแลนด์ เขตปกครองพิเศษฮ่องกง

ระบบใบอนุญาต (License-based systems) ภายใต้ระบบนี้ การพนันไม่ใช่สิ่งที่ผิดกฎหมาย แต่ต้องได้รับใบอนุญาต โดยผู้ประกอบการที่มีสิทธิขออนุญาตมีได้หลายรายและไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นองค์กรของหน่วยงานรัฐหรือที่หน่วยงานรัฐเป็นผู้ถือหุ้น อย่างไรก็ตาม กฎหมายในระบบนี้มีความแตกต่างกันในประเด็นการควบคุมการพนันออนไลน์ เนื่องจากบางประเทศไม่ได้กำหนดหลักการควบคุมการพนันออนไลน์เป็นการเฉพาะ จึงต้องปรับใช้หลักกฎหมายเดียวกับการพนันทั่วไป เช่น ออสเตรีย เบลเยียม เดนมาร์ก ฮังการี แต่บางประเทศกำหนดหลักการควบคุมการพนันออนไลน์โดยกำหนดใบอนุญาตเฉพาะสำหรับการพนันออนไลน์ เช่น ฝรั่งเศส กรีซ อิตาลี

ระบบห้ามการพนันเป็นการทั่วไปแต่มีข้อยกเว้น ภายใต้ระบบนี้ กฎหมายกำหนดหลักทั่วไปห้ามการพนันหรือกำหนดให้การพนันเป็นสิ่งผิดกฎหมาย แต่กำหนดข้อยกเว้นการพนันบางชนิดให้สามารถทำได้โดยไม่อยู่ภายใต้นิยามของการพนัน เช่น ประมวลกฎหมายอาญาญี่ปุ่น (Criminal Code chapter 23) กำหนดหลักทั่วไปให้การพนันเป็น

สิ่งผิดกฎหมาย แต่ยกเว้นการพนันสามกลุ่มคือ (1)การพนันกีฬาสาธารณะ เช่น แข่งม้า แข่งจักรยาน แข่งเรือ (2) ล็อตเตอรี่ ไม่ใช่ระบบผูกขาด แต่รัฐบาลท้องถิ่น (Prefecture) สามารถบริหารจัดการล็อตเตอรี่ได้ (3) ปาจิงโก (Pachinko) ได้รับยกเว้นไม่อยู่ในความหมายของการพนันตามกฎหมายอาญา

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบแสดงให้เห็นว่า กฎหมายไทยแตกต่างจากระบบห้ามการพนันโดยทั่วไป ดังเช่น กฎหมายอาญาของญี่ปุ่น แต่พระราชบัญญัติการพนันวางหลักควบคุมการพนันตามแตกต่างกันตามประเภทของการพนันสามกลุ่มคือ กลุ่มที่หนึ่ง การพนันที่ห้ามเด็ดขาด กลุ่มที่สอง การพนันที่ต้องขออนุญาต กลุ่มที่สาม การพนันอื่น ตามมาตรา 4 ทวิ (เล่นได้ต่อเมื่อเป็นการพนันที่ระบุชื่อและเงื่อนไขในกฎกระทรวง) ดังนั้น การพนันบางชนิดจัดอยู่ในระบบผูกขาด เช่น สลากกินแบ่งรัฐบาล แต่มีความแตกต่างจากระบบผูกขาดของต่างประเทศที่หน่วยงานรัฐหรือผู้ได้รับอนุญาตผูกขาดการพนันทุกประเภท เนื่องจากการพนันบางประเภทในประเทศไทยไม่สามารถให้บริการได้เลย สำหรับการพนันประเภทที่ต้องขออนุญาตมีความใกล้เคียงกับระบบใบอนุญาต อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติการพนันของไทยไม่ได้กำหนดหลักการควบคุมและนิยามการพนันออนไลน์ไว้เป็นการเฉพาะ

3. ประเด็นของหน่วยงานที่มีอำนาจตามกฎหมายในการควบคุมการพนัน ผลการศึกษาพบว่า แต่ละประเทศมีรูปแบบแตกต่างกันโดยจำแนกได้ 4 แนวทางคือ (1) หน่วยงานที่มีอำนาจควบคุมคือกระทรวงเกี่ยวกับภาษีและการเงิน เช่น กรีซ เอสโตเนีย โปแลนด์ ออสเตรีย แนวทางนี้ สะท้อนให้เห็นแนวคิดการควบคุมการพนันของรัฐว่าไม่ได้มองการพนันเป็นสิ่งอันตรายต่อสังคม แต่มองเป็นธุรกิจหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้และต้องการเก็บภาษี โดยในหลายประเทศในยุโรป มีกฎหมายกำหนดว่า รายได้จากภาษีการพนันจะต้องนำไปใช้เพื่อการพัฒนาในด้านใดโดยเฉพาะ หรือเพื่อกิจการกุศลที่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะ (2) หน่วยงานที่มีอำนาจควบคุมคือ กระทรวงเกี่ยวกับความมั่นคงหรือความสงบเรียบร้อย เช่น กระทรวงความมั่นคงภายในหรือกระทรวงมหาดไทย แนวทางนี้สะท้อนแนวคิดว่าการพนันเป็นอันตรายต่อความสงบเรียบร้อย (3) การบูรณาการหน่วยงานที่มีอำนาจควบคุมหลายหน่วยงาน เช่น การกำหนดอำนาจร่วมกันระหว่างหน่วยงานด้านการเงินและด้านความมั่นคง (4) การพนันอยู่ภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการที่มีลักษณะเป็นองค์กรอิสระ เช่น เดนมาร์ก ฝรั่งเศส อังกฤษ เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ ฟินแลนด์ อิตาลี แนวทางนี้มีลักษณะของการบูรณาการกฎหมาย โดยกรรมการดังกล่าวจะมีอำนาจออกใบอนุญาต ควบคุมผู้ประกอบการให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือหลักเกณฑ์ต่างๆ ซึ่งอาจมีการกำหนดหลักการควบคุมการโฆษณา การจำกัดอายุผู้เล่น ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับต่างประเทศ ชี้ให้เห็นว่า กฎหมายไทยจัดอยู่ในแนวทางที่ 2 โดยกฎหมายหลักคือพระราชบัญญัติการพนันอยู่ภายใต้การบังคับใช้ของกระทรวงมหาดไทย สะท้อนให้เห็นแนวทางควบคุมการพนันโดยพิจารณาถึงความสงบเรียบร้อยและความมั่นคง

4.มาตรการควบคุมพฤติกรรมบางอย่างที่เกี่ยวกับการพนันออนไลน์

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศ พบว่า แม้ประเทศต่างๆ มีแนวทางควบคุมหรือกำกับการพนันออนไลน์แตกต่างกัน แต่มีมาตรการควบคุมพฤติกรรมบางประการที่เกี่ยวข้องกับการพนันออนไลน์ โดยในบทความวิจัยนี้จะชี้ให้เห็น มาตรการควบคุมการโฆษณาพนันออนไลน์ ซึ่งแยกเป็นสองประเด็นย่อยดังนี้

4.1 มาตรการควบคุมการโฆษณาพนันออนไลน์

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศพบว่า มาตรการกฎหมายเกี่ยวกับการโฆษณาพนันออนไลน์ มีความแตกต่างกัน โดยแบ่งเป็นสามรูปแบบคือ (1) มาตรการจำกัดสิทธิการโฆษณาเฉพาะผู้ได้รับอนุญาต เช่น ผู้ประกอบการที่ได้รับใบอนุญาตหรือองค์กรที่มีสิทธิผูกขาดจึงจะสามารถโฆษณาได้ กฎหมายของประเทศที่จัดอยู่ในแนวทางนี้ เช่น ฝรั่งเศส เดนมาร์ก ฮังการี (2) มาตรการจำกัดเนื้อหาโฆษณาบางลักษณะ เช่น เนื้อหาที่มีลักษณะการหลอกลวงผู้บริโภค เนื้อหาที่มีลักษณะกระตุ้นยั่วหรือชักชวนให้เล่นพนัน เช่น กฎหมายเขตปกครองพิเศษฮ่องกง (The Betting Duty Ordinance) ห้ามโฆษณาเนื้อหาที่ทำให้เชื่อว่าชนะโดยง่ายหรือเป็นช่องทางสร้างรายได้ กฎหมายมาเลเซีย (The Betting Act 1953 The Betting Act 1953 (Act 495) ห้ามโฆษณาในลักษณะชักชวนให้เล่นพนัน (3) มาตรการห้าม

โฆษณาโดยมุ่งเน้นการคุ้มครองบุคคลกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็กและเยาวชน เช่น กฎหมายอังกฤษ ซึ่งจะแยกวิเคราะห์เป็นอีกหัวข้อหนึ่ง

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายไทยพบว่า พระราชบัญญัติการพนันมีหลักการที่เกี่ยวข้องคือ มาตรา 9 ซึ่งกำหนดว่า “สลากกินแบ่ง สลากกินรวบ และสวิป หรือการเล่นอย่างใดที่เสี่ยงโชคให้เงินหรือประโยชน์อย่างอื่นแก่ผู้เล่นคนหนึ่งคนใดนั้น ต้องส่งสลากให้เจ้าพนักงานผู้ออกใบอนุญาตประทับตราเสียก่อน จึงนำออกจำหน่ายได้ ถ้ายังมีได้รับอนุญาตให้มีการเล่นที่กล่าวไว้ในวรรคก่อน ห้ามมิให้ประกาศโฆษณาหรือชักชวนโดยทางตรงหรือทางอ้อมให้บุคคลใด ๆ เข้าร่วมในการเล่นนั้น” และ มาตรา 12 กำหนดว่า “ผู้ใด...ช่วยประกาศโฆษณาหรือชักชวนโดยทางตรงหรือทางอ้อมให้ผู้อื่นเข้าเล่นหรือเข้าพนันในการเล่นซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานหรือรับอนุญาตแล้วแต่เล่นพลิกแพลง...” จากการวิเคราะห์เนื้อหาเปรียบเทียบกับต่างประเทศพบว่า มาตรา 9 และ มาตรา 12 มีข้อจำกัดดังนี้ (1) หลักการโฆษณาการพนันตามมาตรา 9 ไม่ครอบคลุมการพนันทุกประเภท (2) หลักการโฆษณาตามมาตรา 12 จำกัดเฉพาะการพนันที่ได้รับอนุญาต จึงไม่ครอบคลุมการโฆษณาการพนันที่ได้รับอนุญาต แม้ว่าจะมีลักษณะกระตุ้นยั่วให้เกิดความอยากพนันก็ตาม (3) หลักการโฆษณาตามมาตรา 9 และ 12 ไม่ควบคุมเนื้อหาโฆษณาพนันที่ทำให้เชื่อว่าจะชนะโดยง่ายหรือเป็นช่องทางสร้างรายได้ดังเช่นกฎหมายฮ่องกง มาเลเซีย อย่างไรก็ตาม หากการโฆษณาพนันออนไลน์ถึงขั้นเป็นการฉ้อโกงหรือหลอกลวง หรือเป็นแผนการหลอกลวงออนไลน์ (Scamming) อาจเข้าข่ายความผิดตามกฎหมายอื่น พระราชบัญญัติความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ มาตรา 14 (1) ฐานนำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลเท็จหรือบิดเบือนอันน่าจะเสียหายแก่ประชาชน แต่หากเป็นเพียงเนื้อหากระตุ้นยั่วให้อยากเล่นพนันอาจยังไม่ถึงขั้นเป็นข้อมูลเท็จ

4.2 มาตรการควบคุมการโฆษณาการพนันเพื่อการคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ผลการศึกษาพบว่า กฎหมายการพนันของอังกฤษ (Gambling Act 2005) วางหลักเฉพาะเกี่ยวกับการควบคุมการโฆษณาในลักษณะชักชวนให้เด็กเล่นการพนัน (Invitation to gamble) โดยแบ่งเป็น สองพฤติกรรมย่อยดังนี้

- การโฆษณาในลักษณะเผยแพร่ข้อมูลต่อสื่อสาธารณะ (Advertising) กฎหมายอังกฤษกำหนดห้ามไว้ โดยเฉพาะ รวมทั้งกำหนดความผิดสำหรับผู้โฆษณา (Advertiser) ที่ทำการสื่อสารเนื้อหาชักชวนให้เด็กเล่นพนัน กฎหมายยังได้สันนิษฐานความผิดสำหรับผู้ที่มีรายละเอียดต่อไปนี้ปรากฏในสื่อโฆษณาว่าเป็นผู้โฆษณา กล่าวคือ ที่อยู่ทางกายภาพ หมายเลขโทรศัพท์ ที่อยู่จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ ผลการเปรียบเทียบกับกฎหมายไทยพบว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กไม่ได้กำหนดควบคุมพฤติกรรมในขั้นตอนการโฆษณา สำหรับพระราชบัญญัติการพนันไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการควบคุมการโฆษณาต่อเด็กโดยเฉพาะ

- การชักชวนในลักษณะติดต่อบุคคลเฉพาะราย เช่น การชักชวนทางโปรแกรมสนทนาออนไลน์ต่างๆ การชักชวนทางข้อความส่วนตัวของสื่อสังคมออนไลน์ (Inbox chat) ชักชวนให้คลิกลิงค์หรือดาวน์โหลดแอปพลิเคชันการพนันออนไลน์ กรณีนี้ตามกฎหมายอังกฤษกำหนดหลักการเฉพาะห้าม “ส่งเอกสารใดๆ ให้เด็กหรือเยาวชน ซึ่งมีเนื้อหาโฆษณาการพนัน หรือ นำข้อมูลใดเกี่ยวกับการพนันให้เป็นที่รับรู้แก่เด็กหรือเยาวชน ด้วยเจตนาชักชวนให้เล่นพนัน” นอกจากนี้กฎหมายยังกำหนดสันนิษฐานความผิดสำหรับผู้ซึ่งปรากฏในส่วนข้อมูลติดต่อ หรือ ข้อมูลผู้รับชำระเงินเกี่ยวกับการพนันที่ทำการติดต่อหรือชักชวนเด็ก ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายไทยพบว่า พระราชบัญญัติ

คุ้มครองเด็กไม่ได้กำหนดควบคุมพฤติกรรมในขั้นตอนการชักชวนต่อบุคคลเฉพาะรายในการสื่อสารออนไลน์ที่ไม่ได้เข้าถึงต่อสาธารณะ สำหรับพระราชบัญญัติการพนันมาตรา 9 และ 12 แม้ครอบคลุมทั้งการโฆษณาต่อสื่อสาธารณะ และการติดต่อชักชวนเฉพาะรายเนื่องจากใช้คำว่า “ชักชวนโดยตรง” แต่ก็มีข้อจำกัดในแง่ของเนื้อหาและประเภทการพนันที่อยู่ในขอบเขต

สรุปผลการวิจัย

- (1) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพนันของไทยแบ่งเป็นสองกลุ่มคือ กฎหมายเกี่ยวกับการพนันโดยเฉพาะ และกฎหมายอื่นที่นำมาปรับใช้กับการพนัน แต่ไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการพนันออนไลน์โดยเฉพาะ
- (2) กฎหมายควบคุมการพนันในภาพรวมของต่างประเทศแบ่งได้สามแนวทาง โดยกฎหมายไทยมีความแตกต่างกับแนวทางของต่างประเทศ
- (3) กฎหมายแต่ละประเทศมีรูปแบบของหน่วยงานกำกับกับการพนันแตกต่างกัน 4 แนวทางโดยกฎหมายไทยจัดอยู่ในแนวทางที่มีหน่วยงานด้านความมั่นคงเป็นผู้กำกับ ได้แก่กระทรวงมหาดไทย
- (4) กฎหมายไทยที่มีผลบังคับในปัจจุบันไม่ได้วางหลักการเพื่อควบคุมพฤติกรรมเฉพาะบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับการพนันออนไลน์ เช่น การโฆษณาชักชวนให้เล่นพนันออนไลน์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

งานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการแก้ไขกฎหมายดังนี้

- (1) เสนอให้มีการแยกกฎหมายการพนันออนไลน์ออกจากพระราชบัญญัติการพนัน ดังเช่นแนวทางของต่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย อิตาลี โปรตุเกส สิงคโปร์ หรือ แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการพนันโดยแยกหลักการเกี่ยวกับการพนันออนไลน์ออกเป็นหมวดเฉพาะ
- (2) เสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพื่อให้รูปแบบคณะกรรมการเฉพาะในรูปแบบองค์กรอิสระ มาควบคุมกำกับกับการพนัน ดังเช่นกฎหมายต่างประเทศ เพื่อให้เกิดการบูรณาการมาตรการทั้งทางเทคนิค ทางกฎหมาย เข้ามาเป็นหน่วยงานเดียวที่มีอำนาจตั้งแต่การออกใบอนุญาต ควบคุมกำกับให้ผู้ประกอบธุรกิจพนันดำเนินการตามเงื่อนไขและมาตรฐาน เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคอย่างเป็นระบบ
- (3) ข้อเสนอให้เพิ่มเติมพระราชบัญญัติการพนันให้มีหลักการควบคุมการโฆษณาการพนันออนไลน์ที่มีเนื้อหากระตุ้นยั่วยุให้อยากเล่นพนัน ดังเช่นแนวทางของเขตปกครองพิเศษ ฮองกง มาเลเซีย
- (4) ข้อเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการพนัน ให้มีหลักการควบคุมการโฆษณาเพื่อคุ้มครองเด็กและเยาวชนตามแนวทางกฎหมายอังกฤษ โดยแยกเป็นสองพฤติกรรมคือ (1) กำหนดความผิดฐานชักชวนให้เล่นพนันโดยการโฆษณาสำหรับเด็กเป็นการเฉพาะ (2) กำหนดความผิดฐานชักชวนเด็กและเยาวชนให้เล่นพนันในลักษณะติดต่อบุคคลเฉพาะราย โดยทั้งสองพฤติกรรมเสนอให้กำหนดฐานความผิดแยกจากมาตรา 9 และ 12 ของพระราชบัญญัติการพนัน 2478 ซึ่งมีข้อจำกัดครอบคลุมเฉพาะการพนันบางประเภทเท่านั้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้มีประเด็นทางกฎหมายในขอบเขตการศึกษาที่กว้าง เนื่องจากการศึกษากรอบการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการพนันของไทยในภาพรวม จึงสามารถศึกษาวิจัยพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการพนันออนไลน์ในรายประเด็นหรือรายกิจกรรมย่อยต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นกรนำเสนอผลการวิจัยตามโครงการ “กรอบในการติดตามการพัฒนาและบังคับใช้กฎหมายในการควบคุมการพนันผ่านช่องทางออนไลน์” ซึ่งสถาบันกฎหมายสื่อดิจิทัล มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต ได้รับทุนการศึกษารายวิชาจาก มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส) ตามสัญญาเลขที่ NHF 16/2560)

**NMCCON
2021**

การประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาลัยนครราชสีมา

ครั้งที่ 8 ประจำปี พ.ศ.2564

"สู่ชีวิตวิถีใหม่ ด้วยงานวิจัยทางสุขภาพและการบริการ"

27 มีนาคม พ.ศ. 2564

เอกสารอ้างอิง

- แก้วตา สัตยาประเสริฐ (2554). ผลกระทบทางจิตใจจากการเล่นเกมออนไลน์ และการพนันที่มี ผลต่อเยาวชนใน
ระยะยาว, รายงานการวิจัย (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ข้อมูลนโยบายสาธารณะการลดปัญหาจากการพนัน
มูลนิธิสดศรี – สฤษดิ์วงศ์)
- เชษฐ รัชดาพรธนาธิกุล. (2557). มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพนันในประเทศมาเลเซีย. วารสาร
กระบวนการยุติธรรม, 6 (3)
- ณัฐกร ศิริผ่องแก้ว. (2478). มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมการเล่นการพนันตามพระราชบัญญัติการพนัน
พ.ศ 2478. วิทยานิพนธ์ (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต)
- นรเทพ บุญเก็บ (2548). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการพนันบนอินเทอร์เน็ต. วิทยานิพนธ์ (กรุงเทพมหานคร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)
- รังสฤษดิ์ รังสิมันต์. (2550). การปฏิบัติตามนโยบายจัดระเบียบเกมออนไลน์ กรณีศึกษาผู้ประกอบการร้าน
อินเทอร์เน็ตในเขตบางกอกใหญ่. วิทยานิพนธ์ (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ)
- รัตพงษ์ สอนสุภาพ. (2555). บ่อนการพนันตามแนวชายแดนผลกระทบและแนวทางการจัดการ , รายงานวิจัย
(กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.).
- วิชญ วงศ์สินศิริกุล (2554). เกมพนันออนไลน์ หายนะเกมที่ต้องควบคุม ,รายงานวิจัย (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษา
ปัญหาการพนัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)
- ศรีดา ต้นทะอติพานิช และคณาธิป ทองรวีวงศ์. (2560). การศึกษาและให้ข้อเสนอแนะการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับ
การส่งเสริมและปกป้องคุ้มครองเด็กในการใช้สื่อออนไลน์, รายงานวิจัย (กรุงเทพมหานคร : เครือข่ายสิทธิ
เด็กประเทศไทย และมูลนิธิเพื่อยุติการแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากเด็ก)
- องอาจ ชัยเพชรโยธิน. (2541). การบังคับใช้กฎหมายการพนัน .ศึกษากรณีการพนันผลการแข่งขันฟุตบอล.
วิทยานิพนธ์ , (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)
- Childnet International, 2007 , The Byron Review on children and new technology : A Response
by Childnet international, <https://www.childnet.com/ufiles/byron-review.pdf> [2017, 16
September]
- Livingstone, Sonia and Haddon, Leslie (2009) EU Kids Online: final report 2009., London, UK.
[Online]. Available :<http://eprints.lse.ac.uk/24372/> [2017, 25 November]
- Byron Tanya (2008). Safer children in the digital world : The report of the Byron Review,
Byron review, [Online]. Available : [https://www.iwf.org.uk/sites/default/files/inline
files/Safer%20Children%20in%20a%20Digital%20World%20report.pdf](https://www.iwf.org.uk/sites/default/files/inline/files/Safer%20Children%20in%20a%20Digital%20World%20report.pdf) [2017, 12 November]
- Widyanto, L., Griffiths, M. (2007). Internet Addiction: Does it really exist? (Revisited). In J. Gackenbach
(Ed.), Psychology and the internet: intrapersonal, interpersonal, and transpersonal
implications (2nd ed), Amsterdam: Elsevier/Academic Press.